

ÁLLATOK VÉDELME.

A KOLOZSVÁRI ÁLLAT-VÉDŐ-EGYESÜLET

Szerkesztőség:
SZÉCHY-VILLA
I. EMELET

hová a kéziratok, tudakozások, előfizetések küldendők.

HAVIKÖZLÖNYE.

Szerkeszti:

SZECHY KÁROLYNÉ LORENZ JOSEPHINE,

az Egyesület elnöke.

Tagoknak

tagsági díj fejében jár.

Előfizetési ár:

Egész évre 1 forint — kr
Fél " " " 50 kr
Számonként 10 kr

Negyedik évfolyam.

Kolozsvár, 1899. febr. 1.

5. szám.

TARTALOM: Izidor és a galambok, *Lope de Vega után*. — A hű kutyáról. *Greguss Agost.* — Bibliai mondat. — Aforizmak. *Arabból, Lavater — Götz- és Wolzogen-tól.* — Állatélet télen. Irták: *Sajó Károly és Lakatos Károly.* — A rejtelmes gyík. — Mondás *Jean Pavill-tól.* — Miért e csend? Irtá: *Márkus Erzi.* — Mondás *Socrates-től.* — Petykó *Gárdonyi Géza-tól.* — A bátor nyulakról. *Dr. Agh Timót.* — A csóka mint kárpitos. — Az eszes verebek. — Egy juh értelmessége. — Mendemondák az állatokról. — A világ legnagyobb kutyája. — A kis jötevőnő.

IZIDOR ÉS A GALAMBOK.*)

Legenda *Lope de Vega után.*

Mély hó borította Quadarrama-hegység magaslatait; a belőle kifolyó patak a fagytól megdermedve, futtában megállt. A síkság patakoksakai a vidéket díszítő ezüstcsikokhoz hasonlítottak; minden utat és irányt hó és jég lepett. Juhok és kutyák egymáshoz búvtak, hogy megmelegedjenek; a gazdag ember nyestbundában, a szegényebb durva téli köpenyben keresett védelmet a fagy ádáz bősze ellen, szóval: az év leghidegebb szakában volt. Ekkor Iban földesúr megparancsolta Izidornak, a jámbor kegyes szolgálójának, vinne egy félreeseő malomba búzát, hogy ott megőröljék, mert lisztök és kenyerek fogytán volt.

Izidor korán reggel fölkelve, imádkozott, beburkolódzott köpenyébe és kilépett az udvarra. A kakas kukorékolt, a kutyák ugattak, az istállóban a ló nyerített és a szamár nyihogott. Izidor miután a szamár éhségét és szomjuságát lecsillapította volna, megnyergelte a jó teherhordó állatot és rárakott egy jó nagy zsák búzát. Aztán elindultak ketten a malomba. Izidor pár földijével találkozva, velük vándorolt tova, míg körös-körül messze a hó csillogott a korai reggeli fényben. Az úton egy fát pillantott meg, a melynek ágait, a tél letarolta levelek helyett, egy sereg fehér kis galamb borította. Látván, hogy a föld, mint a rosz mostoha-

*) Szent Izidor Madridnak védszentje.

anya, arczát hideg hóval vonta be és szegény gyermekeitől megtagadta a táplálékot, sok igyekezettel eltávolította a havat a földről és kibontotta buzás zsákját. Az éhes galambocskák leirhatlan örömmel repültek le a fáról, hogy egyenek, mert gazdagon volt terítve számukra és nem fétek a jó gazdájuktól; felcsipkedtek a buzát és megcsipkedték Izido. czipőit is, mintha lábait csokolni akarnák. Ő meg csak szórta, szórta a buzaszemeket a madarak elé, és így szólt:

„Bocsássa meg nekem Iban uram buzája! Mennyire megindítják szívemet Isten e madárkái, a melyeknek mostanság nincs mit enniök! Bocsássa meg kedves zsákom, hogy a könyörület könnyebbé teszen téged! A szegény madarak! A munkás ember megy és kaszál, kalapál vagy kapál és szerez magának eledelt a keresett pénzen, de ezek a szegény állatok, melyek elől a hó elfedte ama mezőket, a hol azelőtt eledelt találtak, éhes csőrecskéiket az égnek emelik és panaszkodnak: „Ó, a ki a hollókat táplálja, megfedkezett volna a galambokról?” Csak egyetek, csak egyetek, Isten galambjai. Egyetek a míg csak buzaszemet látiok, minthogy most a tél elzárta eledetekeket havas tárházába. Csak egyetek, csak egyetek! Van-e nagyobb öröm, mint látni, milyen jól izlik nekik a buza? De, zsákom, aztán el ne árulj! Ne panaszkodjál, hogy kivettek belőled buzát! Neked még mindig több marad hátra, mint a mennyit e szegény madarak kapnak.“

Igy gondolkozott és szólt a jámbor földmivelő, de egyik kísérője oda szólt neki: „Izidor, mit csinálsz? mily dőreség ez? Iban tulajdonát pazarolod. És ezek a madarak — tán nem szegény nép, a melyet etetni kell?”

Izidor azt felelte az állatok iránt való szeretete miatt megfeddő embernek:

„Nem tudod-e te, hogy az állatok is Isten védelme alatt állanak, mint mi s hogy az Ur őket is eteti, ha éhségüket elpanaszolják Nekik? Tehát csak hadd egyenek a mi buzánkból és adjanak hálát Istennek, a ki teremtette és szereti őket. Ha azt beszélik a praelatusokról, hogy azért van annyi javadalmuk és jövedelmük, mikép a szűkölködőket segítsék, hát képzeld, hogy én praelatus tettem. Ime, e zsák tartalma a javadalmam és jövedeimem; a madárkák, melyek a buzát fölcsipkedik, az én szűkölködőim. Ha ebben az értelemben cselekszem, dőreség-e ez?”

Miután a galambok jóllaktak, Izidor folytató útját a malom felé. Ott megérkezve kísérőivel, nagy ámulásukra azt vették észre, hogy a zsák valami csoda révén, egészen tele volt buzával és a buzaszemek, melyeket a galamboknak szórt, kétszeresen ki voltak pótolva. Izidor ama kísérője, ki cselekedetét azelőtt hibáztatta, segítette a nehéz terhet bevinni a malomba.

Ő könyörület, ezerszeres boldogság forrása, te az égnek öröme, többet érsz, mint az áldozat! Látjuk, mennyire szerette Isten a jó Izidort, hogy könyörületessége miatt egy csodára érdemesítette és megismerhetjük, hogy a szeretet oly kulfő, a melyből minél többet vesz ki az ember, annál több vizet ad.

A hű kutyáról.

Városba viszi pénzét a paraszt;
És Bodri, kit a háznép hon maraszt,
Siet urát követni.
Nem hagyja magát elveretni,
S a gazda szitka s kődobásai
Csak annyira bírják riasztani,
Hogy távolabb kíséri, nem közel.
Igy érnek az erdőig el,
Hol két betyár lesett a védtelenre.
— »A pénzedet!« kiáltják, neki menve.
Ő sem veszi tréfára, visszavág,
S le is terül az egyik mákvirág;
De most a másik megragadja,
S oly sikeresen fojtogatja,
Hogy vége van
Bizonyosan,
Ha rögtön ott nem terem hű kutyája
S a gazt a földre nem czibálja.
Gazduram ékkép menekül,
Folytatja útját, megkerül,
S ebével ismét haza mégyen:
Ott Bodrinak, csak úgy mint régen,
Szár az kenyér és bot juts.
Igy jár az ember, ha kutya.

Greguss Ágost.

A Léleknek gyümölcse minden jóságban, igaz cselekedetben és igazmondásban vagyon.

Szt. Pál az efézusbeliekhez. 5, 9.

*

A könyörület száz részre osztott jóság.

Arab mondás.

*

A hol földet találsz, ott hintsd el a lónak magját.

Lavater.

*

Bizonyos, hogy az ember embertársaival szemben nem lesz előbb és nem másképp irgalmas, a mig nem lett irgalmas — az állattal szemben.

Goltz Bogumil.

*

Az ember a teremtés királya; de a király ne alacsonyítsa le magát hóhérré.

*

A lelkiismeret többet ér, mint a tudás.

Wolzogen H.

Állatélet télen.*)

A rovarok.

Irta: Sajó Károly.

A decembert és januárt úgy tekinthetjük a mi klimánk alatt, mint a rovarélet jelenségeiben leginkább szűkölködő hónapokat. Sőt talán a december, legalább rendszeren, e tekintetben még a januáron is tultesz, mert többnyire boros napjai vannak; már pedig télen csakis a napfény tudja néhány órára fölö'dani azon rovarok megdermedt tagjait, a melyek a talaj földszinéhez közel telelnek ki. Persze ez csak nálunk és a mienkhez hasonló éghajlatu, vagy még hidegebb országokban van így.

Ha lerándulunk a földközi tenger partjaira, ott eléggé eleven rovaréletre bukkanunk ilyenkor is. Olaszország déli részeire, Korzika szigetére, déli Spanyolországba és a Baleári szigetekre a téli hónapokban nem egy naturalista rándul le és a mig egyrészt üdül katarrrhusából vagy más bajából, addig megtelnek gyűjtő-skatulyái egész sereg mindenféle mediterrán rovarral, melyek közt a *Tenebrionidák* jelentékeny szerepet játszanak. Ott még a *hangyák* sem alusznak téli álmat, hanem egész télen át jönnek-mennek — és esznek. Hogy pedig ehessenek, márnjár végétől kezdve gyűjtenek maguknak növénymagvakat és hörsög módjára összehalmozzák magtáraikba; még arról is gondoskodnak, hogy az összegyűjtött magkészlet földalatti kamráikban ki ne csirázzék, mert csak a legszárazabb helyiségeket használják erre a célra. A mi éghajlatunk alatt tehát Aesop meséje a télire gyűjtő hangyáról nem válik be és épen e miatt hosszú ideig költői liczenziából eredő füllentésnek deklarálták a közép- és észak európai legkiválóbb hangya ismerők, noha a bibliától kezdve a görög és római írók sorozatán át számos följegyzést találunk az »arató-hangyák«-ról. Igazán csodálatos, hogy csak 1866-ban jelent meg az első közlemény Lespés-től, melyben az Atta barbara és Atta structor magvakat arató természetű le lett írva. Pedig nem is valahonnan Afrikából, hanem Franciaország déli részéből. Hét évvel később (1873-ban) a szegény mellbeteg angol Moggridge épen ilyen téli időtájban lenn lévén a délfrancia tengerparton, ugyanezt a két hangyafajt tanulmányozta és igazolta, hogy az ókori írók és költők állításai nem mesék ott, ahol a hangyák téli álmat nem alusznak.

Miért is tévedtünk mi le délre a mi zuzmarás, ködös decemberei vidékeinkről? Azért, mert az ember ott keres fárgyat gondolatainak a hol talál. Itt nálunk most békóba verte a téli hideg a bogárságot, úgy, hogy alig van mit megügyelni a szabadban. Elkalandozniak tehát gondolataink oda, a hol most is enyhén süt a nap és tiszta kék az égbolt és a gáliczkék tengerről enyhe szellők lengedeznek a partok felé. Sok hazánkfla rándul le ilyenkor Abbáziába, Lovranoba, Czirkveniczába, Lussinba és esetleg még mé-

*) A »Térszót«-ból.

legebb, vagy távolabb telelő tájakra. Tartsák szem előtt, hogy az üdülésnek legjobb módja az, ha a természet folyamatait kísérik érdeklődő szemekkel.

Nem városi kikötők letiprott útjain találjuk az igazi szórakozást, hanem keressük fel a rovaréletet a tengert környékező sziklák és az örökzöld növényzet közt. Ott minden nap új dolgokra fogunk bukkanni és sohasem fogjuk magunkat unni.

Moggridge is mellbaja révén tette magát hallhatatlanná. Ha ebben nem szenved, nem megy le a Földközi tenger francia partjaira, és ha oda nem megy, nem írja meg kitünő és klasszikus munkáját az arató hangyákról.

Ilyen például az ott igen bőven található iczi-piczi kis fekete, de rendkívül fényes *Cremastogaster sordidula* Nyl., melyet érdemes volna megfigyelni. De meg a vele rokon, ámbár sokkal nagyobb és élénk vörös fejű *Cremastogaster scutellaris* élete sincs egészen földérite. — Az utóbbi fajt olajfák tövében és magukon a fákon is nem ritkán lehet találni és mindkét faj abban különbözik a többi hangyától, hogy szívalaku, laposas potrohának felső felére van a potroh nyele odaerősítve. A kik pedig itt maradnak a rovarkedvelők közül a mi hideg tájainkon, azoknak a nyári jegyzetek — ha ugyan készítettek ilyenet — valamint a nyári gyűjtések rendezése tul-segit majd a szobafogság unalmain.

A madarak.

Irta Lakatos Károly.

A december a teljes nyugalom korszakát jelenti az álomba szenderült természetnek: a mikoron már pusztán áll erlő, mező, hideg esőcsepp veri a lesorvadt galyakat, elfeketült növényvázak állnak ki a földből, zörög az avar s suhanva száll a fürgeteget hajtó hideg fúvalom a táj felett. Majd gomolygó ködök csapnak le a nedves földre, a miből fehér dércsipkék támadnak s aztán jéggé fagy minden pára és nemsokára fehér lesz a föld ráboruló fehér palástjától a teljes diszben fölvonuló télapónak, a ki ugyan-csak rázza ki a szakálából a fehér pölyhököt: ezüst pihéket jó kedvében, hogy ime, fölvirradt az ő ünnepnapja is valahára... Hanem nem „ünnepnap” ez szegény madarainkra nézve!

Az első hóval beállnak az ő számukra a sivár „nem szeretem napok” s attól kezdve csupa küzdés és nyomoruság az életük. A sok nélkülözés, szenvedés ugyszólván átalakítja egész lényüket, szelidekké, elszántakká teszi őket, elvesztik csaknem minden körültekintő, óvatossági érzékeket és sokan közülök még a kész veszedelembé is szinte vakon rohannak bele. Az embert: a „föld urát”, a ki annyi veszedelmet hoz számukra s oly kérelhetlen önzésében minden lény iránt: most nem hogy kerülni igyekeznének, de még inkább közelébe igyekezzenek, mert tudják szegények, hogy a hol a leghatalmasabb földi lény tanyája van, onnét az életfeltétel se hiányozhatik s nekik is juthat valami szegényes csöppedék, hulladék Isten morzsácskáiból, a min tengődni lehet egy ideig — a jobb napok reményében... és én nem is hiszem,

hogy ezekben a szárnyas kis koldusokban nem a vágyteli nap-sugaras álom tartja inkább a lelket, mint az a nyomorult lét, melyből a téli zimankók napjaiban annyira s oly mostohán kijut nekik.

Es még nem elég, hogy a hideg s élelemhiány üldözi őket, hanem még a vérszomjas ragadozók számtalan fajzatai is folyvást a nyomukban vannak. Emberek közele, erdők bokrai — semmi sem menti, óvja őket a gyilkosok vérszomja elől, mert a szegény szánandó lények elkényszeredve, sokszor szinte megdermedve, magukkal is jó tehetetlenek, nemhogy menekülni bírnának.

De nemcsak az elemek, nélkülözések és ragadozó állatok, de maga az ember, a »természet koronája« is ellenük tör, daczára annak, hogy apró, kedves szárnyasaink a vadászati törvények védelme alá helyezvük — persze, csak papíron, mert különben hogy történhetnék az meg, hogy előkelő budapesti vendéglőink étlapjain a téli hónapokban állandóan ott éktelenkedik a barbár jelentőségű felirat: »*apró madarak*« („kleine Vögel mit Zwiefel“) . . .

Nálunk a madárfogást és lepészetet nem gyakorolják ugyan oly nagy mértékben, mint Német-, különösen Oroszországban; mindamellert egyes naplopó emberek által telente elfogott apró madarak száma sokhelyt ezekre rug, nem is szólva a gyerkőczök által a különféle csapókba kézrekerített czinkék és kérekszutyókák százairól, meg a budapestvidéki svábok, de különösen a felső-magyarországi tótok — (Kolozsvárt pedig a munkanélküli kőművesek) által telente összefogdosott rigók és selyemfenyvesek ezreiről.

E bajon segíteni kellene, részint a vadászati és mezőrendőri törvényekben foglalt illető paszszusok szigorú és következetes végrehajtásával, részint pedig *madár-védelem* útján. Az erdei, kerti, mezői, szóval az egyetemes gazdasági érdekek megkivánják ezt tőlünk; de a sokszor hangoztatott humanizmus a kis lények, általában az állatok iránt is kötelességünké teszi a hasznos irányu mozgalom megindítását.

Hogy a madarak védelme nemzetgazdasági jelentőséggel bír, — azt úgy hiszem, bizonyítani felesleges. Csak gondoljuk meg, minővé válnék rövid pár év alatt oly vidék, melyet elhagynának a madarak s hol e miatt tulságos arányokat öltene a kártékony rovarok elszaporodása. A mezők sárgán elaszva, erdők, gyümölcsösök s minden néven nevezendő fák lombtalanul, összefurdalt szagot kéréggel haldokolva állongnának helyükön. A hol pedig még valami megmaradna, azt a dudva, giz-gaz ökré el.

Szóval mindenütt a pusztulás, nyomor rémes képe tűnik elő — s különösen mielőbb szép erdeink mutatnák a halál képét a rovarok inváziója által tönkre téve.

Nálunk a madárvédelem ügyében eddig még alig történt valami nevezetesebb, noha a művelt külföld ez irányban már rég a tevékenység terére lépett s itt is ott is mind sűrűbben keletkeznek ma is humanus egyesületek, melyek nem gondolva a

gunyolódók részéről hangoztatott sentimentalizmus vádjával, védelmökbe, pártfogásukba veszik a madarakat. Követve a külföld példáját, a mi — fájdalom! — nálunk épen nem vonz, talán mi is elérkezettnek tarthatnók az időt arra nézve, hogy némi mozgalom indíthatnák szegény tollasaink érdekében.

Hisz a madarak védelme által nemcsak kötelességet teljesítünk, hanem hasznot is teszünk önmagunknak.

A rejtelmes gyík.

Pippet dr. tekintélyes londoni orvos a becsületével kezeskedik a következő sajtóságos esemény hatalmas voltáért:

Az orvos felesége reggel a kandalló mellett ült és mutatta egy fiatal inasnak, miképpen aprózható föl egy darab szén az ember tenyerén egy kis kalapáccsal. Pippetné aztán nézte, hogyan követi az inas az ő utasításait s ekkor észrevette, hogy a mint a szén széjjelmállott, hirtelen valami a földre hullott. Lehajolt, és legnagyobb bámulatára egy erősen összezsugorodot, élettelen, hideg gyíkot vett föl. Vattára tette, s a mikor az orvos hazatért a betegek látogatásából, megmutatta neki, mit talált. Pippet dr. aztán élesztési kísérleteket tett. Homokba ásta be a gyíkcokkat s folyton melegen tartotta. Pár óra alig tellett bele s a gyík már mozgott, majd egészen magához tért, és a meleg homokon mászkálni kezdett. Széles pofácskájával folyton levegő után kapkodott, orryika egyelőre csukott maradt. Este a gyík kinyitotta a szemét is, apró zöldes okos szemét. Az orrától a farka végeig hat hüvelyk hosszú az állatka, a háta esodálatos vegyülete a feketének és zöldnek, pánczélos és mégis puha, a hasa feketesárga sávos. Négy apró, első lába igen szép formájú és sértetlen. Az a szén, a melyből a gyík kihullott, Derbyshiréből való s a nyílás, a melyben a gyík ieküdt, nem sokkal nagyobb, mint maga az állatka, összetekergőzött helyzetben. Angliában nagy érdeklődést keltett a rejtelmes találmány és most egyre azt szellőztetik: vajjon a gyík a föld szénkorszakából származik-e, mely esetben pár százezer évecskét töltött volna szénágyán. Bár Pippet dr. szavában éppenséggel nem lehet kételkedni, mégis igen skeptikusan viselkedik e gyík-historiával szemben a tudomány. Nem lehetetlen azonban, hogy az a gyík nemrég betévedt valahogyan a szénbányába, ott elrejtőzött egy szénhasadékba s egy-két évig téli álmát aludta benne.

Az állatok iránt való szeretetnek megvan, mint az anyai szeretetnek, az az előnye, hogy először semminemű viszonzás vagy önzés nem szüli; és másodsor, hogy minden pillanatban van alkalma és tárgya a kifejtésére.

Jean Paul.

Miért e csend, miért e némaság?

Hozott Isten kedves Téliapó! Ily örömmel kiáltunk fel számosan, mikor az első hó leesik s fehér lepellel von be erdőt, mezőt egyaránt. Mily szép is ilyenkor a természet! A zuzmarás fák, melyeken csak néhány levél maradt, gyémántként csillognak a ragyogó napfényben; minden, minden az ártatlanság színébe öltözik s oly fényesen tündöklök mindenütt, mintha hirdetni akarná ezt a legszebb, lelket nemesítő tulajdonságot, mely bearanyozza a sziveket. Mind ez oly szép, oly fönséges; és mégis kérdések merülnek föl lelkemben: Miért e csend, miért e némaság?

A felelet nagyon egyszerű, de elszomorít. Elmentek az erdő dalosai, eltávoztak a vidám madárcák, hagyva maguk után egy betölthetetlen ürességet. És miért mentek el, miért hagytak itt? Ezt könnyen megmagyarázhatjuk azon madarak szánalmas életéből, melyek itt maradtak, vissza nem riadva a tél kemény hidegétől, mely oly mostoha e gyöngge, védtelen állatokhoz. Bizony mindenkinek kijut a szenvedésből, de aránylag e kicsiny teremtéseknek nagyon is sokat kell szenvedniök! Mikor a hó vastag lepellel vonja be a földet, a madarak nem tudják kivenni alóla az elhullott magvakat, s így rá vannak utatva az emberek jószi vűségére. Azonban nem sokan vannak, kik szánakoznak szegény kis madárcáinkon, pedig ez nem kerül sok fáradságha s azt hi szem — költségbe sem. Így aztán nem csoda, ha szegények éhezve, fázva, alig vannak meg napról-napra, míg nagy részüket — sajnos — megveszi a tél hidege. Lehet-e hát csodálkozni a természet némaságán? Igaz ugyan, hogy az a néhány madárka, mely itt marad, különben sem ébresztené föl az alvó természetet de ha minden ember csak annyit juttatna nekik, a mennyit ugy is leráz abroszáról, mennyire könnyítve volna sorsukon s vajmi kevés volna a pusztulók száma.

E néhány szóval meg van magyarázva, hogy miért mentek el az erdő dalosai? Mégis csak bölcs az Isten, ki így rendelte mindezt, ki gondot visel még az égi madárra is; s bár tökéletesen meg nem magyarázhatjuk, hogy miért jutott mégis így kedvezőtlen sors a verebeknek, sármányoknak stb., megnyugszunk a bölcs Isten végzésében, ki a szenvedőket sem hagyja el.

En is már-már megnyugodtam e végzetben, de a sajnálat úr maradt a megnyugvás felett — Jövel hát oh kedves tavasz! — Hozd vissza az erdő dalosait, add vissza nekik az édes szabadságot, melyet annyira szeretnek. Jövel éltető napsugár! Hadd zöldüljenek a fák, hadd nyiljanak az illatos virágok, hadd visszahangozza az erdő a madarak csicsérgését. Ti pedig kedves dalosok gyertek . . . gyertek . . . vessetek véget e nyomasztó némaságnak!

Márkus Erzsike.

Vesszen el örökre annak emléke, aki legelőször mert különbséget tenni az igazságos és a hasznos közt. *Socrates.*

Az állatok lelki világából.

Petykó.

— Jegyzetek egy tyúk történetéhez. —

— Irta: Gárdonyi Géza. —

Holmi éhező pásztorgyerekek közébe dobnak a kertek aján szedegető tyukoknak és ha valamelyiket úgy eltalálják, hogy ott marad, azt aztán elvisszik és megsütik.

Egy áprilisi napon a mi sárga szakállas tyukunk sántán jött be a kertből. Ez a boldogtalan állat tavaly is megsántult és csak a télen szedte össze magát, Hát itt van most megint sánta. Hazajött szegény, mert neki is csak ez a mi kis házunk az itthon. Mihozzánk tartozónak tudja magát. Ha rám néz, azt mondja magában: ez a gazdám; ha az anyámra néz, azt mondja: ez az öreg aszony; aztán tudja, hogy melyik a cseléd és melyik a gyerek. A gazdának, meg az öregasszonynak a kezéből eszik; a gyerek iránt óvatos, (az a bolondos gyerek mindig meghuzza a szakállát), a cselédet meg valami rettenetes teremtésnek tartja: fut előle, kivált, mikor seprőt lát a kezében.

Hát a tyúk megint sánta. Látszik rajta, hogy nehezeére esik minden lépés. A mint beérkezik az udvarra, le is ül mindjárt az egyik georgina-bokor alá. Tavaly is ott üldögélt, mikor beteg volt. Csak akkor kelt föl és bóbirkált ide-oda az udvaron, mikor enni vagy inni akart.

Hogy ilyen rossz órában született volt ez a jámbor állat, magam is megsajnáltam.

Mégis csak furcsa, hogy állat is lehet olyan mindenben szerencsétlen, olyan péntekes, mint némelyik ember. Már csirkekorában is gyakorta magára vont a figyelmünket azzal, hogy hol a vizes gödörbe esett, hol a meszesbe. A fejét egyszer az egérfogó csappantotta be, egyszer meg még pihés korában a tulajdon édesanya lépett úgy rá a nyakára, hogy alig birtuk életrelöcsölni. Aztán mikor felnőtt is, akkor is neki kellett éppen ott állania, a hova a forró vizet öntötték és ott ülnie, a hol a görény a legszeles tyuknak a farkatollát kitephette.

Hogy most ez a baleset történt vele, azt hittük, nem éltul. Eléje tétettem a vizet, meg egy két-marok kukoriczát. Ő aztán ott eddegélt és buslakodott. Csak akkor állt lábára, mikor a tollát rázta, vagy mikor a nap aláhajlóban volt és elfülni készült.

Azonban egy néhány hét múlva mégis csak össze-szedte magát. Ismét járt, bár az egyik lábára folyton biccentett. Az udvaron levő virágok között elbogarászott egész nap.

Nem is ment ki többet az udvarból. Délután a konyha közelében keresgélt, délután meg az ő kiválasztott georginája alá állt és ott bóbirkált és tisztogatta a tollait az ő sötétzöld kis lugosában.

Mindig vártuk, hogy rendes, egészséges tyuk lesz belőle és úgy ősz felé már csak alig észrevehetően sántított, azt gondoltuk, hogy kiheverte a baját.

En aztán nem is törődtem vele többet, csak akkor vettem megint észre, mikor azt láttam, hogy az öreg még mindig olyan szomorú, csöndes és lassujárású, olyan udvaron maradós, mint a főnjáró betegek, a kiket azonban inkább főnjáró halottaknak tekintünk.

Hát biz ez beteg maradt. A taraja meghajlott és olyan kékes halvány volt, mint a beteg ember ajka. A tolla is úgy állt rajta, mint a kővér ember kabátja a soványon. Rut és kedvetlen volt szegény. Enni sem igen evett, csak holmi puha éteit, még az összetört kukoriczát. A borus esős napokon meg boldog volt, belopódzhatott a tüzhely alá. Ott melengette a hátát s inkább enni sem jött elé, csakhogy a rettenetes cseléd ki ne kerresse. Most már bizonyos, hogy a belső részében van a hiba. Hiszen csak volna tyukdoktor a világon, meg tyuk patika, szívesen költenék rája, már csak azért is, hogy szenvedni ne lásam.

Mert embert is nehéz nézni a szenvedésében, kivált gyermeket, de hát még a gyámolatlan, néma állatot, mely értelmébe és jámborságában egy a gyermekkel. Ez a jámbor nem vezekel és nem vár égi kárpótlást a szenvedéséért. Ez még csak panaszkodni, kérni sem tud a nyomorult.

Hogy így elsorvadt, elnyavalyásodott, hol az egyikünk, hol a másikunk vette az ölébe és etetgette a tenyeréből. Ő aztán hozzánk is szelidült annyira, hogy utóbb még a lábára sem vigyáztott: nekünk kellett mindig ügyelnünk, hogy a lábára ne hágjunk véletlenül.

Utóbb már, azt hiszem, abban a képzelődésben élt, hogy ő nem is tyuk, hanem ember. A hányszor kimentem az udvaira, mindig hozzám jött. Meg kellett simogatni, szólni kellett hozzá, mint a féle betegkekhez. Neki ez jól esett. Ha pedig kiültem a verőfényre, (magam is aféle beteg madár), akkor ő mindjárt oda biczegett hozzám és vagy beült a szék alá, vagy megállt a szék mellett és elgondolkozva nézte az árnyékot.

Ha azonban valahol elrejtőzve gunnyasztott, csak szólnom kellett neki:

— Petykó, öreg Petykóm, hol vagy? Gyere ide, vén ostoba tyukom.

Petykó azonnal felnyujtotta a fejét valamelyik bokor alól, és hozzám baktatott; a hogy megsimogattam, belekukucskált mindenfelől a kezembe, hogy nem rejtegetek-e valami ennivalót, aztán leült mellettem és eltűnődve néztük, mint hullatja a baraczkfa az ő kénsárga leveleit.

Olykor fölvettem az ölembe. Könnyű volt szegény, csontig lesoványodott, és elbeszélgettem vele:

— Jobban vagy-e már öreg Petykóm? Hát ha orvost hívatnék hozzád? Elmégy-e magad a patikába, vagy hogy a cseléd menjen?

Az öreg szakállas, mintha értené a szavamat, rám néz, hol az egyik szemével, hol a másikkal, és visszagünyög, mint a kis pólyás gyerekek a dajkájuknak, mikor még nem tudják, hogy mi a beszéd.

Petykó hallgat és felol. És azt gondolja, hogy beszélgetünk.

A tyuktársaitól lassarikint úgy elszokott, hogy nem ment velök sem bogarászni, sem fürödni, még hálni is külön hált: a többi a ketreczben, ő a szederfán.

Csak az irigység, az vitte néha közéjük. Mert irigy volt szegény vén szakállis, mint a hogy minden rossz gyomru ember irigy a jóévtágyura. Mikor a konyhából főtt burgonyát, kukoriczát, vagy tésztamaradékot vetettek ki a baromfiaknak, akkor ő is oda ballagott és evett nagykeletlenül egy-két falatot, azután meg mikor már nem tudott enni, ráállt az ételre és fenyegetően nézte a társait.

Azok persze okosabbak és ügyesebbek voltak, mint ő: hátulra kerültek és úgy kapdosták az enivalót a lába közül, meg a lábaalól.

Két házinyulam is van az udvar egy sarkában. Azokat sem nézhette, mikor köztük járt és ettek. Ráállt a kenyérdarabokra és a melyik nyul előtte mert nyulni a kenyérhez, azt úgy orron csipte, hogy a jámbor kis füles esze nélkül nyargalt a téglák közé.

Hanem aztán, hogy mindinkább erőtt vett rajta a sorvadás, az irigységgel is alábbhagyott. Nem bánta már akármennyit eszik a többi, csak állt és gunyasztott az őszi nap melegén a tornácz köfalánál, és néha órákig mozdulatlanul bámult maga elé.

Délután négy órakor már odalépegetett a szederfához és várt engem türelmesen. Mert nem tudott már fölrepülni: én tettem föl rendesen a faderekára, a honnan egy kis billegéssel elment az ő villaalakú ágához, a melyiken hálni szokott.

A minap aztán azt ujságolja a cselédem, hogy a Petykónak vége van. Még nem volt vége. Ott vergődött az ölfák alján a földön. Az egyik lába elvult nyujtva; a szárnyával csapkodott és fejét föl-föl emelgette, ki-kí nyujtogatta.

— Hajnal óta így kinlódik — magyarázza a cseléd.

Mindjárt láttam, hogy a szegény tyuk föl akar állani. Fölveszem és a fal mellé viszem, a napra a hol délelőttönkint süt-kérezni szokott. A miat a kezemben érezte magát, nem vergődött többé, csak a nyakát hajlitgatta jobbra-balra és nézett rám panaszosan, mintha azt mondaná: Segíts rajtam: kimondhatatlanul szenvedek!

A cselédnek is megmozdult a lelkiismerete. Egy szürke posztószoknyát hajtogatott össze és terített az állat alá. Arra ültetem, de csak elhanyatlott. A fejénél behajtották a posztót vánkostonak. És a szegény állat megfeküdt ottan; a fejét megnyugasztotta a vánkoston, a két lábát egymásra tette, mint az ember szokta a kezét. Csak a lélekzete mutatta még egy darabig hogy él, aztán behunyta a szemét is.

Istenemre mondom, olyan meghatottsággal állottunk körülötte, hogy majd csaknem imádkoztunk.

*

Ez a história pedig így olvasva roppant nevetséges lehet. De hát szegény Petykó nem tehet arról, hogy nem afféle érdekes aranyhaju grófkisasszony volt, hanem csak egy nyomorult, rút szakállas tyúk.

(A *Budapesti Hírlap*-ból.)

A bátor nyulakról.

A nyulak gyávasága annyira köztudatu, hogy e czim sokakat meg fog lepni. — Tényről számolok be röviden a tapsifülesek rehabilitációjára. Egy szép napon úgy délutáni 6 óra feje kocsin jöttem haza a szomszéd faluból. Egy magas kukoricza melletti tarlón érdekes harcban gyönyörködhettem. A tarlón futó nyulra egy héja csap le. A nyul ijedelmében éktelen sivitást csínál s hátára fordulva lábaival rugódoz, a felette lebegő madár felé. A héja hol ott, hol amott, meg-megcsipi a nyulat, mire amannak orditása csak még éktelenebb. Megálltam kocsimmal és érdeklődve szemlélttem a harcot s igazán kíváncsi voltam a kimenetelre. — A világot sem nyultam volna puskámhoz még. A héja támadása mindig hevesebb, a nyul gyengül a védelemben. De ime új látvány. A nyul sikoltozására vér nyul csörtet elő a kukoriczából a küzdő felekhez fut — s hátsó lábaira ülve melleső lábaival ugyancsak kapálózik a vérszomjas szárnyas felé. Ez zavarba hozza a szárnyas támadót, támadása gyengül s a megtámadott nyulacska a védő nyul oltalma alatt lassan huzódik a kukoriczás felé. — Már a kukoriczás szélén folyik a harc. A következő pillanatban a magas kukoricza válik harcterré s többé mit sem láthatok. A nyulak győzelméről azonban meggyőz a következő pillanat, mikor a héját zsákmány nélkül látom felemelkedni s tova repülni.

Dr. Ágh Timót.

A csóka mint kárpitós.

Érdekes megügyelést tett Derwentben, Boszniában egy természetbúvár. Általános elismert dolog, hogy a csóka, amely ott nagy számmal fordul elő, előszeretettel okkupálja a harkályok és vadgalambok fészkeit s ezeket azután marhaszőrrel és gyapottal alaposan kipárnázza. A szőrt eredeti módon szerzi a csóka. A megfigyelő egy erdő szélén meghuzódva észrevette, hogy a réten legelésző tehenek hátára bizonyos időközökben egy csóka szállt le s bizonyos idő múlva, csőrében egy csomó szőrrel a közeli fán levő fészkéhez röpül. Így szerezte a csóka a kárpitós mesterségéhez szükséges anyagot a jámbor tehenektől.

Az eszes verebek.

A verebekrőt az a hit van elterjedve, hogy meglehetősen ostoba kis madarak. A méltányosság megkívánja tehát, hogy Eimer tanárnak egy különben is érdekes megfigyeléséről hírt adjunk itt.

Eimernek anatómiai vizsgálódások céljából szüksége volt apró madarakra. Az énekeseket nem akarta bántani, hát elhatározta, hogy összefogdossa a háza udvarán pokoli zajjal alkalmatlankodó sok verebet. Szerzett magának olyan madárfogót, amelylyel egyszerre többet is foghatott. Dróthálóból készült ez, s henger alakú kosár volt, Buzaszemeket szórt köréje s a fogó fájdalom, bevált; nemsokára vagy egy tucat veréb röpködött benne. Kiürítette a szárnyas foglyait s azután megint kitette a madárfogót az udvarra. De ekkor már sokkal óvatosabban közeledtek felé a verebek s most már csak hatot, a harmadszori kísérletnél pedig egyet se fogott. Rájött a nyitjára. Az öreg verebek egyáltalán elkerülték a fogót, de oda telepedtek a közelébe s csak a fiatalok settenkedtek körülötte. Ekkor aztán éktelen csiripelésbe kezdtek az öregek, s szárnyukkal, csőrükkel kapaczitáltak el onnan a bárgyu és zöld fiatalokat. Ez így ment minden új kísérletnél és Eimer nem is tette ki a madárfogót, csak félév múltán, most a télen. És íme, a verebek, bár éheztek a nagy hó miatt s ott buzaszemek csalogatták őket: még se mentek lépre. Az öreg verebek nem közönséges emlékező tehetségről téve bizonyosságot, fölismerték a fogót, s megint elkergették mellőle a tapasztalatlanabb ifjakat.

Egy juh értelmessége.

Egy skocziai, invernessi lakos hegyes vidéken utazván, egyszerre csak egész puszta helyen egy juhót pillantott meg, mely keservesen bégett és valósággal utját állta az utasnak, mintha nem akarná tovább engedni s a mint közelebb jöttek egymáshoz, a juh annyival erősebben bégett, félve de mégis folyton az idegenre nézve, mintha segítséget keresne nála. Az állat különös viselkedése feltűnt neki, kiszállt a kocsijából és követte a juhót, mely szinte hívta keresztül a síkságon. Meglehetősen távoltságban az országutól egy kis patakhoz értek, hol leghangosabban jajveszékelt a juh és az utas végre mélyen lent a lábainál egy bárányt pillantott meg, a mely két kő közé szorulva, hiába igyekezett kiszabadulni onnan. Kiemelte a bárányt szűk és mély helyéből és letette a gyepre, min az állat anyja vidám szokelléssel mutatta örömét.

Mendemondák az állatokról.

A »Természettudományi Közlöny« nemrég érdekes dolgokat közölt az állatokról terjesztett mendemondák elosztatására. Ime közlünk belőle néhányat:

A *denevért*, e megbecsülhetetlenül hasznos állatot két mendemonda is üldözi: Az egyik szerint a denevér megdézsmálja a kéménybe füstölni tett szalonnát. Ez állítás tévességét több oldalról is bizonyíthatjuk. Tudjuk mindenekelőtt, hogy a mi denevéreink kizárólag bogarakkal táplálkoznak és azt is, hogy közvetlen megfigyelés soha sem igazolta e vádat. Persze tapasztalták, hogy a denevér szeret a padláson a kémény környékén, talán a kéményben is aludni, esetleg a szalonna mellett huzza meg magát s így természetes, hogy őt vádolták az egerek, patkányok, bogarak okozta kárért. A másik mendemonda, mely a denevért üldözi, az, hogy a denevér az ember hajába kapaszkodik. Ki ne hallott volna rémült sikongást, ha egy ártatlan denevér véletlenül a szobába jutott. A nők ijedten kapnak kendőt a fejökre, hogy ez a rettenetes állat a hajukba ne kapaszkodjék. Bizonyára nagyon régi a mendemonda, melynek keletkezési módja valószínűleg hibás okoskodás, képzelődés.

Vérfagyasztó mendemondák járnak szájról-szájra a *vámpírról*. Mesélik, hogy az alvó ember lábahüvelykére száll és alig látható seben át kiszívja áldozata minden véré. Még a legerősebb csizmát is átharapja és ha elzavarják is, az áldozat véré nem lehet ciállítani, menthetetlenül elvérzik. Mondják hogy az alvót csendesen legyezi. Mindebből egy szó sem igaz.

Azt is mondják, hogy a *medve* egész télen át megdermedve alszik. Mi csak azt mondhatjuk, hogy ideje legnagyobb részét alvással tölti, nem pedig, hogy tavaszig érzéketlenül alszik. Ez a téli nyugalom inkább csak visszavonulás, nem téli álm. Az is mendemonda, hogy ha az ember halottnak tette magát, a medve nem bántja. Próbálja csak meg valaki azt!

Igaz, hogy ha mást ehetik, nem eszik döghúst, de ha már támad, akkor aligha ment meg valakit a halottnak tettetés. És vannak esetek följegyezve, hogy a betegségben elhullott s elásott marhát kikapartá, sőt Brehm említi egy esetet, midőn Bakaro szibériai községben a medvét ép egy friss sir kiasásánál csipték meg.

Mendemonda, hogy a *veszett kutya* csak egyenesen tud futni s félreugrással meg lehet előle menekülni, sőt, ha falhoz ér, nem fordul meg, hanem dühösen rája a falat. Egyik sem való.

Van olyan mendemonda is, mely az *összes madarakról* szól. Azt hiszik sokan, hogy a *toll* csak akkor marad meg igazi élénk színében, ha élő állatból tépik ki, azért sokan a legkegyetlenebb állatkinzást végzik, pedig a *hallott* madár tolla tökéletesen megtartja élénk színét.

Mondják, hogy az állat, mely még soha embert nem látott, ha emberi nyomot talál, kétségbeesetten menekül. Már Plinius meséli, hogy az elefántcsorda, embernyomra akadva, — jóllehet embert még soha sem látott — megáll, az első kimarkol

ormányával egy csomó földet a nyomból, társainak tovább adja, mind megérzi a veszedelmet és az egész sereg csatarendbe sorakozik.

Megemlíti, hogy a *tigris* ijedten viszi odább kölykét embernyom láttára. Honnan ismernék meg az őserdők elzárkózott lakói az ember nyomát? Honnan sejtethnék, hogy ez veszedelmesebb minden ismert ellenfélnél? Ellenkezőleg, a tapasztalat azt bizonyítja, hogy a legtöbb állat, míg az ember veszedelmességéről meg nem győződött, gyanútlanul, kíváncsian közeledik a még soha nem látott emberhez. Darwin San-Pedro szigetén kalapáccsal ütött agyon egy *rókat*, annyira el volt a háromszögelő tisztek szemlélésébe merülve. Cowley szerint 1684-ben Galapagos szigetén oly szelidek voltak a madarak, hogy az emberek kalapjára, vállára szálltak.

Az *elefánt*ról azt is mesélik, hogy a lábát nem tudja behajtani, azért nem is tud lefeküdni, hanem kénytelen valami fához támaszkodva aludni; minthogy pedig rendszeren ugyanazon megszokott fát használja támasztékkul, a vadászok e fát befűrészelik minek következtében a hozzá támaszkodó elefánt eldőli, nem tud felkelni és így az embernek zsákmányául esik.

A *macskáról* is szól néhány mende-monda; például, hogy az alvó gyermek mellére fekszik s megfojtja; hogy körme mérges, hogy üszökkal szeret játszani s így akárhányszor tüzvészt okoz.

Az *uhu*-ról azt tartják rendkívül sokan, hogy nappal nem lát; ezt mondják különben az összes baglyokról is. A ki már vadászott uhuval, vagy a szabad természetben tanuja volt, hogy mily ügyesen védekezik az őt ostromló madársereg ellen, hogy milyen messziről észreveszi és megismeri az ember előtt még csak egy kis pontnak látszó veszedelmes támadóit, például valamely sólymot: az csak mosolyogni fog a mendemonda felett.

A *hattyu* mindkét ismertebb fajáról van mende-monda. A néma hattyuról az, hogy teljességgel nem tud hangot adni, sőt hogy egyáltalán nincs is hangszerve; az éneklőről meg azt tartják, hogy csak halálakor énekel. Ezek egyike sem igaz; a néma hattyuak is megvannak a hangadásra szolgáló szervei, és tud is bizonyos horkoló hangot adni. Az éneklő hattyu mélabus szózatát gyakran hallani; főleg repülés közben szólálnak meg, mikor vízre bocsátkozik a csapat. Némelyek szerint ha meg van sebesülve, a szakgatott lélekzés még feltűnőbb hangot hoz létre és ennek nyomán keletkezhetett a mendemonda. *Plinius* általában beszél a hattyukról és így ír: „A hattyuk állítólag panaszosan énekelnek haldoklásukkor, de én ezt néhány megfigyelés alapján mesének tartom.” *Albertus Magnus* szerint nemcsak halálakor, hanem minden egyes fájdalomkor énekel, és akkor is, ha «atyjafiai közül, valamelyik eldöglik.» *Földi* szerint az éneklő (vad) hattyuak »messzehalló nem éppen nem kedveltető» hangja adott alkalmatosságot a haldokló hattyu énekének meséjére.

A *szalamandráról* általánosan azt tartják, hogy átfuthat minden baj nélkül a tűzön, sőt el is oltja a tüzet. Ez természetesen nem igaz. Vannak különben efféle mendemonlák az orvostudo-

mányok körében is, még pedig nagy számmal. Szinte csodálkozik az ember, ha látja mennyire elterjedt az a mese, hogy az ugynevezett *kigyó emberek* csontjai elvannak tördösve, ízületeik mind ki vannak ficzomodva. A kinek egy kis anatómiai ismerete van, bizonyára csak nevet ezek hallatára. A szabadabb mozgás mellyel ezek rendelkeznek, tisztán a hosszú gyakorlatban leli magyarázatát. Ilyen mese volt az is, hogy az emberi test, főleg az alkoholisták-é magától meggyul és hamuvá ég. Ezt még ma is sokan valják, főleg a nép körében. A pálinka azonban nem gyulad meg az emberben. A tulságos alkohol-ivástól azonban könnyen szélütést éri az embert s ez az alkohol mérgezés összes rossz következése minden elégs nékül.

A világ legnagyobb kutyája.

Crabtree L. uré Oldhamban, az óriási dán Majestic, melynek magassága vállainál mérve 36 hüvelyken felül van, a legarányosabb növésű; hossza pedig az orrától a farka végéig 81 hüvelyk Birminghamban egy Plinlimmoni kutya volt (10 évvel ezelőtt), mely 214 fontot nyomott és 35 hüvelyk magas volt a vállaknál. 1888-ban Emmett ur, Albonyból vette meg 1,000 font sterlingért. Sir Bedivere a neve egy Szent Bernhárdi kutyának, mely 34 hüvelyk magas és 210 font súlyos. Green, a tulajdonosa Liverpoolban, 1,600 font sterlinget, a mellyel érte kínálta, nem fogadott el. Londonban is, a Bottenham Court Road-on, Willsonnak 1—2 évvel ezelőtt volt egy thibeti 36 hüvelyk magas farkas-kutyája.

A kis jótévőő.

Erős hideg volt. A kis Nina gazdag szülők egyetlen leánya összészedegette a kenyér-morzsákat, melyeket csak kaphatott s meggyűjtögette. Aztán napjában kétszer kiment az udvarra és a morzsákat elhintette. A madárkák oda repültek, s jóízűen fölszedgették. A szegény leánykának pedig sokszor úgy fáztak a kezei, hogy reszketett belé. Szülői egyszer meglesték, s gyönyörködtek a kedves jeleneten. Kérdézték:

„Ugyan édes Ninám, miért teszed ezt?»

„Hát látjátok, minden jéggel és hóval van fedve, a kis madarak semmit sem kaphatnak, nagyon éhesek szegények. Azért ételem, mint a gazdag emberek szokták a szegényeket táplálni.»

„Igen de úgy sem gondoskodhatol mindegyikről!» mond az atyja
Nina így felelt:

„Hát nem úgy tesz minden leány a világon, mint én? „Hiszen minden gazdag embernek segitenie kell a szegényeken.»

„Milyen jó szívű leánykánk van, be boldogok vagyunk! Bár minden gyermek ilyen jó volna, és emlékeznék a szegény állatokról» szóltak a szülők.